

Burgerparticipatie via wijkagenda's in Den Haag

Representativiteit aan de hand van de inrichting
van een coproductie project

Masterscriptie Management van de Publieke
Sector, Bestuur en Advisering

Begeleider: Toon Kerkhoff

Inleverdatum: 12/01/2025

Aantal woorden: 11664

Naam: Jesse Burggraaf

Studentnummer: S3004902

Fred Burggraaf

Samenvatting

In deze masterscriptie is er gekeken naar de theorie van coproductie. Hiervoor is de definitie van Loeffler (2021) gebruikt namelijk: “Publieke dienst organisaties en burgers maken gebruik van elkaars kennis, bronnen en bijdragen om betere uitkomsten of verbeterde efficiëntie te bewerkstelligen” (Loeffler, 2021, P34). Er is coproductie is er specifiek gekeken naar representativiteit en inclusie binnen participatietrajecten. Hiervoor is de theorie van Brandsen (2020) gebruikt over waarom mensen wel en niet meedoen in combinatie met verschillende andere wetenschappelijke theorieën (Loeffler & Boivard, 2016; Verschuere et al., 2018, etc). Deze theorie is getoetst aan drie verschillende wijkagenda's van de gemeente Den Haag.

Wijkagenda's zijn een coproductie project van de gemeente Den Haag met het doel om voor vier jaar, in samenspraak met de bewoners, ondernemers en andere betrokkenen binnen de wijk, een agenda met actiepunten op te stellen om de buurt leefbaarder te maken. Voor deze scriptie is er de keuze gemaakt om drie verschillende wijkagenda's te analyseren. Dit zijn de wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029, de wijkagenda Zeeheldenkwartier 2025-2029 en de wijkagenda Bouwlust/Vrederust 2026-2030. Er is gebruik gemaakt van kwalitatieve interviews met verschillende projectleiders van de wijkagenda's en andere betrokkenen. Deze data is aangevuld met deskresearch die beschikbaar is gesteld door de gemeente Den Haag en de verschillende bewonersorganisaties.

Uit de bevindingen is gebleken dat verschillende kenmerken die Brandsen (2020) geeft over waarom mensen wel en niet meedoen aan coproductieprojecten terugkomen binnen de wijkagenda's van de gemeente Den Haag. Zo hebben de meeste wijkagenda's een duidelijke boodschap voor de burgers, probeert de gemeente geen gebruik te maken van intimiderende formats, schept de gemeente in verschillende mate passende verwachtingen bij de burgers, wordt er een gevoel van toegevoegde waarde geprobeerd te creëren bij de betrokkenen, wordt er een vorm van maatwerk gebruikt en wordt er binnen de projecten veelal in kleine groepen gewerkt waarbij professionals toenadering zoeken. Ondersteuning van burgers en persoonlijke uitnodigingen zijn kenmerken van Brandsen (2020) die minimaal terugkomen binnen de wijkagenda's in Den Haag.

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Inhoudsopgave.....	2
1. Inleiding	4
<i>1.1 probleem- en vraagstelling</i>	<i>4</i>
<i>1.2 Maatschappelijke relevantie</i>	<i>5</i>
<i>1.3 Wetenschappelijke relevantie.....</i>	<i>6</i>
<i>1.4 vervolg.....</i>	<i>8</i>
2 Theoretisch kader	8
<i>2.1 Wat is coproductie?</i>	<i>9</i>
<i>2.2 Voor en nadelen van coproductie</i>	<i>10</i>
<i>2.3 Wat zijn legitimiteit en representatieve burgerparticipatie?</i>	<i>10</i>
<i>2.4 Wanneer doen mensen mee aan coproductie initiatieven?</i>	<i>12</i>
<i>2.5 Waarom doen mensen niet mee?</i>	<i>12</i>
<i>2.6 Inrichten van het coproductie project.....</i>	<i>14</i>
<i>2.7 Conceptueel model.....</i>	<i>16</i>
<i>Figuur 1.1</i>	<i>16</i>
3 Methoden en operationalisatie.....	17
<i>3.2 Conceptualisatie</i>	<i>20</i>
<i>Tabel 1.1</i>	<i>20</i>
4 Inleiding wijkagenda's.....	25
<i>4.1 Wijkagenda's Den Haag.....</i>	<i>25</i>
<i>Figuur 1.2</i>	<i>26</i>
5 Wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029.....	27
<i>Tabel 1.2</i>	<i>29</i>
6 Wijkagenda Zeeheldenkwartier 2025-2029	31
<i>Tabel 1.3</i>	<i>33</i>

7 Bouwlust-Vrederust 2026-2030.....	34
<i>Tabel 1.4</i>	<i>36</i>
8 Overstijgende analyse drie casussen	38
9 Conclusie, discussie en aanbevelingen.....	40
<i>9.1 Conclusie.....</i>	<i>40</i>
<i>9.2 Discussie en aanbevelingen</i>	<i>41</i>
<i>9.3 Beperkingen</i>	<i>42</i>
<i>9.4 Aanbevelingen & Vervolgonderzoek.....</i>	<i>42</i>
10 Literatuurlijstlijst	44
Bijlage 1 Lijst met geïnterviewden.	49
Bijlage 2 Vragenlijst interviews.....	50

1. Inleiding

Coproductie is een steeds belangrijker begrip in het Nederlandse openbaar bestuur en wordt door steeds meer beleidsambtenaren ingezet om de kwaliteit van besluitvorming en uitvoering te verbeteren. Er zijn verschillende coproductie programma's in Nederland, zo ook in Den Haag. Een voorbeeld hiervan zijn de wijkagenda's die de gemeente heeft bedacht om de ideeën van burgers beter in kaart te brengen, zoals de agenda van de wijk Vroondaal. Deze wijk heeft een nieuwe wijkagenda gekregen voor de jaren 2025 tot 2029 (Den Haag, 2025e), die in april 2025 is gepubliceerd en nu wordt uitgevoerd. In deze wijkagenda staan drie punten centraal: sociale samenhang en veiligheid; verkeersveiligheid en verkeersinfrastructuur en maatschappelijke voorzieningen. Voor elk van deze punten zijn verschillende acties bedacht die over de komende vier jaar uitgevoerd moeten worden. Deze wijkagenda is tot stand gekomen door samenwerking met de bewoners van de wijk, ondernemers, samenwerkingspartners en medewerkers van de gemeente Den Haag. Het is de bedoeling dat deze acties worden uitgevoerd binnen de komende vier jaar om een betere wijk te realiseren.

In deze scriptie spelen burgerparticipatie en coproductie een belangrijke rol. De definitie die wordt gegeven aan coproductie en wordt gebruikt in deze scriptie luidt als volgt: "Publieke dienst organisaties en burgers maken gebruik van elkaars kennis, bronnen en bijdragen om betere uitkomsten of verbeterde efficiëntie te bewerkstelligen" (Loeffler, 2021, P34). Wanneer er gesproken wordt over burgerparticipatie, heeft men het over het zoekgedrag van publieke organisaties naar informatie en inspraak via de burger. In de gemeente Den Haag wordt dit dus onder andere gedaan via wijkagenda's. Dit zijn plannen die gemaakt zijn met inwoners, ondernemers, samenwerkingspartners en medewerkers van de gemeente Den Haag waar voor de komende vier jaar verbeteringen voor de wijk in staan (Den Haag, 2025a).

1.1 probleem- en vraagstelling

De probleemstelling van deze scriptie richt zich op de wijze waarop wijkagenda's worden ingericht. Het is het doel van de gemeente Den Haag om wijkagenda's in samenspraak met burgers, ondernemers en samenwerkingspartners van de desbetreffende wijk op te stellen. Dit doet de gemeente met het idee om een wijkagenda te maken die daadwerkelijk de ideeën en plannen van de burgers weerspiegelt. Er moet dus sprake zijn van representatie van de inwoners van de desbetreffende wijk. Het probleem dat hier echter bij komt kijken, is dat het lastig is om ervoor te zorgen dat deze plannen daadwerkelijk een weerspiegeling zijn van de ideeën uit de wijk en dat de bewoners zich goed kunnen laten horen. Het is belangrijk dat de wensen van de

burgers en andere betrokkenen in de wijk worden gehoord. De gemeente moet daarom deze informatie daadwerkelijk ophalen bij de burgers van de wijk. Ook moet de gemeente een uitvoerbare wijkagenda opstellen zodat de wijkagenda daadwerkelijk gerealiseerd kan worden. Door naar het probleem van een representatieve informatievergaring vanuit de gemeente Den Haag te kijken, kan de volgende hoofdvraag worden opgesteld: *Hoe kan de manier van informatievergaring bij het opstellen van een nieuwe wijkagenda leiden tot een meer representatieve agenda voor diezelfde wijk?*

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden worden in deze scriptie drie casussen van nieuwe wijkagenda's in Den Haag uiteengezet. Dit zijn de wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029, de wijkagenda Zeeheldenkwartier 2025-2029 en de wijkagenda Bouwlust/Vrederust 2026-2030. Er is voor deze drie wijkagenda's gekozen, omdat de eerste twee nu volledig afgerond zijn en zich nu in de afleverfase bevinden. Hierdoor kan de methode van informatievergaring duidelijk worden uiteengezet. De wijkagenda Bouwlust/Vrederust 2026-2030 zit nu in de informatiefase en schetst een duidelijk beeld van deze fase en de keuzes die er gemaakt kunnen worden wat het betreft het verhalen van data bij bewoners. De ondersteunende data voor het onderzoek in deze scriptie zal worden opgehaald door diepte interviews af te nemen met zowel betrokken ambtenaren als bewonersorganisaties. Ook zijn er aanvullende gesprekken met bewoners gevoerd en is er bureauonderzoek naar de drie wijkagenda's gedaan die is aangevuld met documenten van de gemeente Den Haag.

1.2 Maatschappelijke relevantie

Wijkagenda's zijn een praktisch voorbeeld van hoe een gemeente toenadering zoekt richting burgers. In Den Haag heeft iedere wijk een wijkagenda, waar de belangrijkste verbeteringen voor de wijk voor de komende vier jaar instaan. De bewoners, ondernemers, samenwerkingspartners en medewerkers van de gemeente Den Haag bepalen samen wat het meest belangrijk is voor de wijk. Dit doen zij door burgers te betrekken bij het opstellen van punten en daar vervolgens aandacht aan te besteden als gemeente. De partijen voeren ook samen de verbeteringen uit (Gemeente Den Haag, 2025c). Wijkagenda's zijn een voorbeeld van coproductie, een maatschappelijk fenomeen dat via de overheid op lokale plekken wordt gestimuleerd. Het is een lang bestaand idee dat in de afgelopen jaren in steeds meer vormen wordt uitgevoerd (Dekker 2019). Een rapport van de WRR (2005) laat zien dat de Nederlandse overheid twintig jaar geleden er al mee bezig was:

“Burgers kunnen een belangrijke rol spelen bij het voorkomen van leefbaarheidsproblemen in steden en dorpen, bijvoorbeeld op het gebied van veiligheid, onderwijs en sociale infrastructuur. Ook kunnen buurtinitiatieven het sociaal vertrouwen helpen versterken. Tot die conclusies komt de WRR in het rapport *Vertrouwen in de buurt*” (rapport nr. 72, 2005).

Coproductie in de wijk kan leiden tot een groter vertrouwen van burgers in de gemeente en hun buurt. Ook kunnen zij een vernieuwde vorm van verantwoordelijkheid voelen tegenover de buurt waar zij in wonen. Dit zijn maar twee van de verscheidene conclusies uit het rapport *vertrouwen in de buurt* van het WRR (2005).

Sinds 2005 is de rol van coproductie in Nederland sterk gegroeid. Dekker (2019) laat in zijn onderzoek zien dat burgerparticipatie niet meer weg te denken is uit de Nederlandse democratie. Zo is het stimuleren van actieve burgers om diensten in wijken te leveren een belangrijk doel geweest van het beleid van de overheid, (Dekker, 2019, P83). Er zijn volgens hem veel verschillende sectoren waar coproductie in Nederland plaatsvindt. De wijkagenda's in Den Haag die in de casussen worden beschreven, zijn een recent maatschappelijk voorbeeld van coproductie.

Coproductie via wijkagenda's is een maatschappelijk relevant onderwerp, omdat er veel verschillende publieke instanties gebruik maken van uiteenlopende coproductie projecten. De burgers worden hierin gezien als actoren die kennis bezitten die de overheid graag wil gebruiken om zo effectief mogelijk beleid te voeren (Loeffler & Boivard, 2016). Dit kan binnen verschillende sociale domeinen leiden tot projecten waar een vorm van cocreatie inzet. In deze scriptie wordt specifiek gekeken naar de wijkagenda's in Den Haag.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Literatuur over coproductie is in de jaren 70 en 80 opgekomen in de Verenigde Staten, voornamelijk op het gebied van de private sector. Echter, werd coproductie in de latere jaren 70 ook steeds meer gebruikt in de publieke sector (Boivard et al, 2016). Een tweede golf aan interesse in coproductie van gebruikers en gemeenschap is de laatste jaren op gang gekomen door de erkenning dat het realiseren van breed gewilde uitkomsten het gevolg moeten zijn van de bijdragen van verschillende stakeholders, waaronder gebruikers van de publieke diensten en de gemeenschappen waar zij zich in bevinden (Boivard et al., 2016).

In deze scriptie wordt specifiek gekeken naar het representatiever maken van coproductie projecten. Brandsen (2020) geeft vijf verschillende redenen waarom burgers niet meedoen aan coproductie initiatieven. In zijn onderzoek geeft hij aan dat het nodig is om naar losse casussen met betrekking tot coproductie te kijken, specifiek lettend op de redenen waarom mensen niet meedoen aan deze projecten (Brandsen, 2020). Dit is relevant voor deze scriptie, omdat er bij de totstandkoming van een nieuwe wijkagenda keuzes worden gemaakt door de gemeente Den Haag over de manier waarop informatie uit de wijken wordt verworven. Deze scriptie levert een bijdrage aan de wetenschappelijke discussie over coproductie met het onderzoek naar specifieke data rakend aan de redenen die Brandsen (2020) benoemt betreffende het niet participeren van burgers. Het verwerven en bespreken van deze data kan een inzicht geven over de overeenkomsten en verschillen tussen de bevindingen van Brandsen (2020) en de verschillende wijken in Den Haag op het gebied van de beweegredenen van burgers.

Ook draagt deze scriptie bij aan de wetenschappelijke discussie over redenen waarom mensen niet mee doen aan coproductie projecten, omdat het nieuwe redenen kan vinden door de manier waarop het onderzoek wordt gedaan. Door rekening te houden met de vijf redenen van Brandsen (2020) en deze toe te passen op de specifieke wijkagenda's in Den Haag, kan er worden bekeken of de voorwaarden die Brandsen (2020) stelt ook gelden voor deze specifieke casussen. Bovendien geeft Brandsen (2020) aan dat er een aantal lessen geleerd zijn uit eerdere coproductie projecten, betreffende bepaalde manieren van het inrichten van een coproductie proces om inclusie te verbeteren. Deze scriptie draagt bij aan de wetenschappelijke discussie door te toetsen of de voorwaarden hiervan terugkomen in de casussen van wijkagenda's Den Haag.

In deze scriptie wordt er specifiek gekeken naar coproductie op wijkniveau en hoe deze coproductie representatief tot stand kan komen. Op deze manier draagt het bij aan de literatuur rondom coproductie. Zo geven Verschuere et al. (2018) aan dat het belangrijk is om onderzoek te doen naar de democratische kwaliteit van coproductie en cocreatie. Deze onderzoekers vragen zich namelijk af of coproductie projecten daadwerkelijk alle burgers bereiken, of maar een bepaalde groep van burgers. Zij stellen dat concepten als inclusie, gelijkheid, impact en bekrachtiging een belangrijke rol spelen bij de representativiteit van coproductie (Verschuere et al., 2018). Ook stellen zij dat er meer onderzoek nodig is naar de hierboven besproken concepten en representativiteit, omdat er vaak vanuit wordt gegaan dat coproductie automatisch leidt tot meer representativiteit, maar dit verband vaak niet specifiek wordt

bestudeerd. Deze scriptie draagt bij aan de wetenschappelijke discussie door te kijken naar de manier waarop de informatiefase van een coproductie project wordt ingericht en naar de vraag of er bij voorbaat al nagedacht wordt over hoe representativiteit van de burgers een rol speelt of kan spelen binnen dit proces. Deze wetenschappelijke discussie krijgt specifiek een rol in deze scriptie door een beschrijving te maken van de manier waarop inclusie een plek krijgt bij coproductie projecten en er dus niet direct vanuit te gaan dat coproductie leidt tot inclusie. Hoe concepten als inclusie, gelijkheid, impact en bekrachtiging een rol spelen binnen een coproductieproject is belangrijk voor de representativiteit van een coproductie programma volgens Verschuere et al. (2018).

1.4 vervolg

De scriptie is als volgt opgebouwd. Het volgende hoofdstuk twee bestaat uit een theoretisch kader, waarmee een context wordt gegeven waarbinnen de hoofdvraag zal worden beantwoord. Hierop volgt een beschrijving van de methoden die worden gebruikt voor de uitvoering van het onderzoek. De hoofdvraag wordt ook in dit hoofdstuk geoperationaliseerd. Vervolgens worden de specifieke casussen uiteengezet en geanalyseerd. Dit zal leiden tot een conclusie met aanbevelingen en een discussie aan het einde van de scriptie. Zo vormt deze scriptie een kwalitatief onderzoek dat met behulp van interviews met stakeholders wordt onderbouwt en aangevuld wordt met deskresearch betreffende informatie van de gemeente Den Haag.

2 Theoretisch kader

In dit theoretisch kader zal eerst worden besproken wat de termen coproductie en cocreatie betekenen. Ook worden er voor- en nadelen van coproductie besproken. Vervolgens zal er worden gekeken naar de legitimiteit en representativiteit van coproductie projecten. Hieruit volgen redenen waarom mensen wel of niet meedoen aan deze projecten. Als laatste zal er worden gekeken naar manieren waarop een succesvol cocreatie project kan worden ingericht en waar de dienst die dit project wil realiseren op moet letten bij het creëren van een coproductie project. Het theoretisch kader geeft zo de informatie die nodig is om de hoofdvraag van deze scriptie te kunnen beantwoorden, namelijk: *Hoe kan de manier van informatievergaring bij het opstellen van een nieuwe wijkagenda leiden tot een meer representatieve agenda voor diezelfde wijk?*.

2.1 Wat is coproductie?

Coproductie is een term die veelal wordt gebruikt in de literatuur en zich ontwikkeld heeft over de afgelopen decennia (Loeffler & Boivard, 2021). Er moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt binnen de term coproductie. Zo betreft coproductie in deze scriptie alleen activiteiten die betrekking hebben bij sociale diensten die gebruikt worden door burgers en gemeenschappen. Het gaat dus niet over coproductie tussen organisaties. Coproductie gaat in de context van deze scriptie over “gebruiker en gemeenschaps-coproductie.” (Loeffler & Bovaird, 2021, P60)

Een van de eerste veelal gebruikte definities van coproductie kwam van Parks et al. (1981, P1002):

“Coproductie omvat een vermenging van de productieve inspanningen van reguliere en consumentenproducenten. Deze vermenging kan direct plaatsvinden, via gecoördineerde inspanningen in hetzelfde productieproces, of indirect via onafhankelijke, maar gerelateerde inspanningen van reguliere en consumentenproducenten.”

Het belangrijkste aspect voor efficiëntie in marktregelingen (voor coproductie) is de capabiliteit van consumenten om te kunnen kiezen, iets dat vaak niet mogelijk is bij publieke diensten (Parks et al., 1981, P1006). Aan deze definitie van coproductie hangen echter nadelen. Zo ligt de focus vooral bij het co-leveren van diensten en is deze definitie bovendien niet georiënteerd op de uitkomsten van de cocreatie. Ook focust het enkel op de gebruikers van diensten en niet op de gemeenschap (Loeffler & Bovaird, 2021).

Loeffler (2021, P34) haalt een andere definitie van coproductie aan: “Publieke diensten organisaties en burgers maken gebruik van elkaars kennis, bronnen en bijdragen om betere uitkomsten of verbeterde efficiëntie te bewerkstelligen”. Deze definitie maakt gebruik van de vier Co’s: co-inbedrijfstelling, co-ontwerp, co-levering en co-beoordeling. Voordelen van deze definitie zijn dat het zowel uitkomst als dienst georiënteerd is. Ook houdt het rekening met zowel de gebruiker van diensten als de gemeenschap en betreft het de vier Co’s. Het is bovendien ook alomvattend voor alle publieke dienstverlening organisaties en zijn actoren (Loeffler & Boivard, 2021).

2.2 Voor en nadelen van coproductie

Er zitten volgens Loeffler en Boivard (2021, P68) verschillende voordelen aan coproductie. Een aantal van deze voordelen zijn:

- Coproductie kan ervoor zorgen dat diensten geleverd door de publieke sector een hoger niveau van kwaliteit van uitkomsten kan realiseren. Dit is het gevolg van een beter gebruik van de stroom aan ideeën van burgers.
- Coproductie kan de publiek gewilde uitkomsten realiseren door de hulp van burger coproducenten bij publieke dienstverlenende organisaties zonder de behoefte van formele publieke diensten.
- Coproductie kan helpen bij het formuleren van publieke governance principes, de prioriteit van de verschillende principes bepalen en ervoor zorgen dat deze aansluiten bij het publieke domein waar zij zich in afspelen. Coproductie moet namelijk wel plaatsvinden in overeenstemming met de publieke governance principes.

Echter kunnen er volgens Brandsen et al (2018) ook enkele problemen of nadelen optreden bij het gebruiken van coproductie. Het is namelijk de vraag of het gebruiken van coproductie daadwerkelijk het democratisch tekort op kan lossen. Ook is het voor overheden die coproductie processen initiëren soms lastig om burgers te vinden die mee willen werken. De burgers lijken ongemotiveerd en er kan frustratie ontstaan bij burgers wanneer er in hun ogen niks wordt gedaan met de informatie die zij hebben aangeleverd.

De representatie van de mensen die meedoen aan de coproductie projecten vormt dus een probleem wanneer deze in de uitvoering laag is. Burgers die meedoen aan deze projecten kunnen het gevoel hebben dat er niks met de input die zij leveren wordt gedaan, terwijl overheden niet altijd precies weten wat ze met de verschaft informatie moeten doen. De burgers kunnen daarnaast ook onrealistische verwachtingen hebben van een coproductie project (Brandsen et al, 2018). Dit zijn verschillende nadelen waar een dienst rekening mee moet houden wanneer zij willen beginnen aan een cocreatie project.

2.3 Wat zijn legitimiteit en representatieve burgerparticipatie?

Een van de verwachte voordelen van coproductie is dat het zal leiden tot een grotere inclusie van burgers. Verschuere et al. (2018) stellen dat het belangrijk is voor de legitimiteit van het

coproductie initiatief dat degene die worden beïnvloed door coproductie en de daardoor ontstane diensten ook worden betrokken bij het proces en invloed kunnen uitoefenen op de uitkomsten. Participatie kan een organisatie effectiever en responsiever maken (Brandsen, 2020).

Coproductie initiatieven claimen vaak dat ze waarde toevoegen aan de democratie. Om deze claim te onderzoeken moet er eerst gekeken worden naar wat er bedoeld wordt met de democratische kwaliteit. Vaak wordt dit geconceptualiseerd vanuit een coproductie standpunt als de manier waarop mensen vanuit verschillende sociale groepen en achtergronden meedoen aan coproductie of participatie initiatieven (Verschuere et al., 2018). Volgens de literatuur is het belangrijk om specifieker naar concepten als ongelijkheid, inclusie (of exclusie), de impact van participatie of coproductie en de in staat stelling van participanten en coproductanten te kijken wanneer democratische kwaliteit wordt geconceptualiseerd (Verschuere et al., 2018).

Inclusie refereert naar de mogelijkheid dat iedereen die wordt beïnvloed door of afhangt van de coproductie dienst kan meedoen aan het initiatief. Dit komt overeen met wat Halvorsen (2003) conceptualiseerde als toegankelijkheid. Oftewel de kans om mensen aan te trekken die verschillende standpunten aanhouden met het doel om een representatieve schets van de gemeenschap te krijgen binnen het coproductie initiatief. Het is eerlijk om iedereen waarvoor het coproductie initiatief gevolgen heeft, mee te laten beslissen in het proces en invloed te laten hebben op de uitkomst (Verschuere et al., 2018).

Michels (2011) heeft onderzocht dat er nog steeds grote groepen uitgesloten of onder gerepresenteerd worden in coproductie initiatieven. Dit gaat tegen de stelling in dat participatietrajecten automatisch leiden tot een grotere vorm van inclusie. Het idee dat inclusie wordt verhoogd is niet waar als er grote groepen niet meedoen aan de trajecten die ook uitkomsten voor hun hebben. Dit probleem wordt alleen maar groter indien er een kleine groep over gerepresenteerd wordt binnen deze projecten (Agger & Larsen, 2009).

Het concept van ongelijkheid speelt hier een grote rol in. Jakobsen & Andersen (2013) definiëren dat als: limitaties op de input van bepaalde dienstgebruikers, omdat er een tekort aan kennis en andere middelen een rol speelt, en een oneven verdeling van de positieve uitkomsten van het coproductie traject. Het aantrekken van verschillende groepen in de samenleving om een representatieve weerspiegeling van de gemeenschap te creëren, draagt dus bij aan de democratische legitimiteit van coproductie projecten.

2.4 Wanneer doen mensen mee aan coproductie initiatieven?

Loeffler & Bovaird (2016) bespreken verschillende redenen waarom mensen meedoen aan coproductie. Zo geven ze aan dat mensen enthousiaster zullen zijn over coproductie indien zij zich bevinden in omstandigheden die zij fijn vinden. Zo zijn mensen meer geneigd mee te doen wanneer zij empathische partners kunnen vinden binnen het project en zullen zij positiever reageren wanneer er culturele aansluiting en goede persoonlijke dynamieken bestaan. Ook is capabiliteit erg belangrijk binnen coproductie. Zo is het belangrijk dat mensen mee kunnen doen aan de projecten door bijvoorbeeld over de juiste ICT vaardigheden te beschikken of is het van belang dat ze verschillende psychologische vaardigheden bezitten. Collectieve coproductie moet ook rekening houden met het coördineren van activiteiten, het overkomen van culturele verschillen, het oplossen van conflicten en met het samen leren. Ook zijn huishoudelijke middelen en tijd van belang bij het meedoen aan coproductie (Loeffler & Bovaird, 2016). Loeffler & Boivard (2016) geven aan in hun onderzoek dat deze redenen om mee te doen nog wel beter onderzocht moeten worden.

Om coproductie te laten slagen geven Loeffler en Bovaird (2016, P1014) aan dat het noodzakelijk is dat:

- burgers en professionals iets nuttigs bij te dragen hebben,
- burgers en professionals het willen bijdragen,
- er omstandigheden worden gecreëerd waarbij de bijdragen effectief en efficiënt kunnen worden gedaan.

Zij geven aan dat er bijna niemand is die niks kan bijdragen binnen coproductie programma's. Ook is er onder burgers een grote welwillendheid om bij te dragen aan deze programma's. De aard van coproductie initiatieven die het meest effectief de mogelijkheden kunnen benutten en hier verder op kunnen bouwen, kan enorm verschillen tussen wijken. Coproductie kan bijdragen aan bijna alle verschillende diensten die de overheid en lokale gemeenten leveren (Loeffler & Boivard, 2016).

2.5 Waarom doen mensen niet mee?

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom mensen niet meedoen aan participatieve trajecten, Brandsen (2020) geeft vijf verschillende redenen waarom "kwetsbare groepen in de

samenleving” soms moeilijk mee kunnen doen aan participatieve projecten. Hij definieert deze groepen aan de hand van het volgende kenmerk: het niet hebben van toegang tot middelen en kansen (bijvoorbeeld de toegang hebben tot instituties of democratische participatie) die als normaal worden geacht. Kwetsbaarheid wordt dus geconcludeerd aan de hand van de mate van connectie met het sociale collectief. Als groepen de toegang tot middelen en kansen missen, wordt er gezegd dat ze zich aan de rand van de maatschappij bevinden of worden buitengesloten. Inclusie wordt gelinkt aan gevoelens van vertrouwen, toewijding en behoren: voorwaarden die een zwakkere groep in de maatschappij kan missen (Brandsen, 2020). Brandsen (2020) geeft vijf verschillende key factors waarom deze groepen moeilijk mee kunnen komen in participatieve projecten: overvraging, intimiderende formats, niet passende verwachtingen, fundamenteel verschillende perspectieven en een tekort aan toegevoegde waarde.

- Een gebrek aan tijd. Het meedoen aan participatieve projecten vereist tijd, die steeds schaarser te besteden is in de huidige westerse wereld.

- Het lijkt te formeel. Participatie wordt veelal opgebouwd uit formele processen die de ambtelijke werkelijkheid weerspiegelen. Hierdoor kan het intimiderend overkomen op mensen die niet bekend zijn met deze processen.

- Er is een groot verschil tussen wat mensen verwachten van het participatieve project waar ze aan meedoen en het werkelijke verloop. Het is te verwachten dat mensen teleurgesteld raken door de uitkomsten van een project waar ze aan mee hebben gedaan. Het scheppen van de verkeerde verwachtingen vormt hierbij de kern. Burgers verwachten dat ze meer invloed kunnen uitoefenen dan dat ze daadwerkelijk binnen het project kunnen doen.

- Een ander probleem kan zijn dat er grote verschillen zijn in wereldvisie: wat is belangrijk en wat is relevante kennis? Dit kan invloed hebben op wat voor expertise kan bijdragen aan de discussie. Burgers kunnen vinden dat hun kennis als belangrijke kennis moet worden beschouwd, terwijl professionals en ambtenaren dit niet kunnen erkennen.

- Ten slotte kunnen burgers teleurgesteld raken omdat ze het idee hebben dat er te weinig met hun input wordt gedaan. Hier kunnen meerdere redenen voor zijn. Het kan bijvoorbeeld daadwerkelijk zo zijn. Dit kan komen doordat het project participatie ziet als een nagedachte waarbij de belangrijke keuzes al waren gemaakt voordat burgers werden bevraagd. Echter,

zelfs wanneer dit niet het geval is, kan het zo lijken, omdat activiteiten niet altijd zichtbaar zijn voor de burgers die hebben bijgedragen aan het project.

Deze condities kunnen verklaren waarom sociale groepen die als kwetsbaar worden omschreven onder gerepresenteerd zijn in traditionele participatieprocessen. Dit is het geval, terwijl zij veel baat kunnen hebben bij het coproduceren van de diensten. Ook is het bekend dat de midden klasse en hogere klasse meer profiteren van publieke diensten in het algemeen (Brandsen, 2020).

2.6 Inrichten van het coproductie project

Wanneer een coproductie project wordt opgesteld moeten er keuzes worden gemaakt over hoe dit project kan worden ingericht. Er moet rekening gehouden worden met de factoren die hierboven worden besproken. Nielsen (2021, P127) geeft aan dat het vertrekpunt van een project dicht bij de definitie moet liggen van Loeffler en Boivard (2016), namelijk: “Het beter gebruiken van elkaars middelen om betere uitkomsten en efficiëntie te realiseren”. De uitvoerders van coproductie projecten gaan ervan uit dat burgers daadwerkelijk relevante kennis bezitten. Bij het werken met burgers moet er echter rekening gehouden worden met het feit dat het gewoon mensen zijn. Om een inclusief coproductie project op te zetten moet er bovendien rekening worden gehouden met drie kern componenten van de beïnvloeding van menselijk gedrag namelijk: motivatie, perceptie en vermogen (Nielsen, 2016).

Burgers moeten zich realiseren dat ze mee werken aan cocreatie. Zij moeten kunnen omschrijven en observeren wat ze zien en wat ze willen veranderen binnen het project. Ook moeten zij eigenaar worden van het project en het gevoel hebben dat hun meningen er toe doen. Het ontwerpen van een coproductie project komt volgens Nielsen (2016) neer op de drie kernconcepten van Loeffler en Boivard (2016) die al eerder zijn besproken, namelijk: burgers en professionals moeten iets nuttigs toe te voegen hebben, deze kennis willen bijdragen en condities ervaren waarin zij deze kennis kunnen delen. Het is voor de dienst die het cocreatie project wil realiseren van belang dat zij deze kernconcepten meenemen in het ontwerp van het project (Nielsen, 2016).

Loeffler (2016) geeft aan dat er bij het ontwerpen van een coproductie programma meestal vijf stappen worden uitgevoerd door de dienst die het coproductie programma initieert. De eerste stap is het definiëren van het probleem dat moet worden opgelost. Bij deze stap in het proces kunnen verschillende manieren van datacollectie worden gebruikt, zoals het interviewen van

individueën, het houden van focus groepen of het afnemen van enquêtes. De tweede stap van het proces gaat over het creëren van een diepere kennis over het probleem. De ideeën die in de eerste stap naar boven zijn gekomen, worden nu verder uitgewerkt. Er worden keuzes gemaakt over welke ideeën of inzichten in het vervolg gebruikt kunnen worden.

In de derde stap worden de ideeën getest en wordt er mee geëxperimenteerd in de werkelijkheid. Het gaat bij deze stap om wat er wordt geleerd tijdens het experimenteren en wat voor informatie er naar boven komt. In de vierde stap gaat het over het evalueren van de stappen die hiervoor hebben plaatsgevonden. De coproductie initiator kan hierbij kiezen om dingen te veranderen of om weer terug te gaan naar een eerdere stap in het ontwerpproces. De laatste stap betreft het doorontwikkelen van het coproductieproces. Het is hierbij belangrijk om te kijken naar de manier waarop het proces op een andere schaal kan worden uitgevoerd en of het proces op verschillende casussen kan worden toegepast.

Brandsen (2020) geeft in zijn onderzoek een aantal voorbeelden van mogelijke inrichting van een coproductie project die een positief effect hebben op het behalen van inclusie. Ten eerste geeft hij aan dat elk coproductie project een andere manier van participatie nodig heeft. Hoe het benutten van burgers ingericht moet worden, hangt samen met de doelen van het project en de informatie die nodig is voor het project. Ten tweede moet er begrip zijn voor het feit dat burgers ondersteuning nodig hebben in het aanleveren van data. Burgers moeten leren hoe ze goed kunnen bijdragen aan het project. Dit houdt in dat er ondersteuning of lessen voor deze burgers aangeboden moeten worden die bij het doel van het project horen en hun bijdrage aan het project kunnen vergroten.

Ten derde is het gebleken dat het persoonlijk uitnodigen van burgers helpt met het vergroten van inclusie. Een persoonlijke uitnodiging zorgt voor meer deelnemers dan een algemene uitnodiging. Ten vierde kan het organiseren van coproductie projecten in kleine groepen ervoor zorgen dat mensen sneller komen en dat ze makkelijker hun mening kunnen delen. Als laatste geeft Brandsen (2020) aan dat professionals zoals beleidsambtenaren de straat op moeten om burgers te ontmoeten. Zo kunnen ze met mensen spreken die normaal moeilijk te bereiken zijn. Deze verschillende voorbeelden zijn manieren van Brandsen (2020) om de inclusie binnen een coproductie project te vergroten.

2.7 Conceptueel model

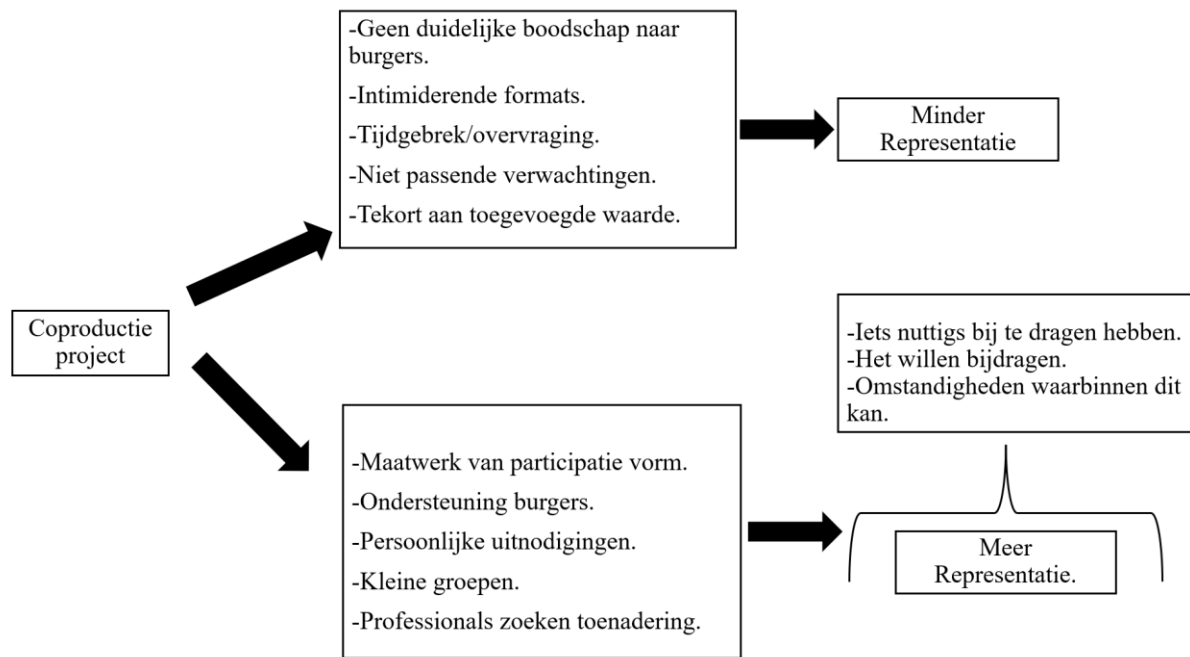
In het theoretisch kader is de theorie van coproductie uiteengezet. Er is gekeken naar redenen waarom mensen wel en niet meedoen aan deze initiatieven. Ook is er gekeken naar de eisen waaraan een coproductie proces moet voldoen om zowel succesvol als representatief te zijn. Vervolgens is er gekeken naar de stappen die worden uitgevoerd bij het ontwerpen van een coproductie proces. Deze theoretische kennis helpt bij het beantwoorden van de hoofdvraag: *Hoe kan de manier van informatievergaring bij het opstellen van een nieuwe wijkagenda leiden tot een meer representatieve agenda voor diezelfde wijk?*

De mate van representatie van de deelnemers aan de wijkagenda's kan door de kenmerken van Brandsen (2020) beïnvloed worden. Vijf punten geven aan waarom een persoon niet meedoet aan burgerparticipatie. Deze houden in: een tijdgebrek, overvraging, intimiderende formats, niet passende verwachtingen, fundamenteel verschillende perspectieven en een tekort aan toegevoegde waarde. (Brandsen 2020). Ook geeft Brandsen (2020) een aantal kenmerken waaraan coproductie kunnen voldoen om de inclusie van het project te verbeteren. Door naar specifieke casussen te kijken binnen de gemeente Den Haag kan er worden bekeken of er tijdens het proces van informatievergaring rekening wordt gehouden met de punten van Brandsen (2020). Als de kenmerken van Brandsen (2020) naar boven komen tijdens de dataverzameling kan dit de representativiteit van het coproductie project beïnvloeden, zie figuur 1.1.

De manier van informatievergaring van de wijkagenda kan succesvol zijn door de drie punten die Loeffler & Boivard (2016) ons geven (iets nuttigs bij te dragen hebben, het willen bijdragen en het creëren van de juiste omstandigheden waarin de bijdragen effectief en efficiënt kunnen worden gedaan) te gebruiken bij het inrichten van de informatiefase van de wijkagenda. Door te onderzoeken of beleidsambtenaren rekening houden met deze punten tijdens de informatiefase kan er een antwoord op de hoofdvraag worden geformuleerd. Zo kan er bekeken worden of de wijkagenda representatiever kan worden ingericht. Een conceptueel model dat hierbij past is terug te zien in figuur 1.1.

Figuur 1.1

Conceptueel model representatieve coproductie.

3 Methoden en operationalisatie

In deze scriptie wordt geprobeerd de hoofdvraag: “*Hoe kan de manier van informatievergaring bij het opstellen van een nieuwe wijkagenda leiden tot een meer representatieve agenda voor diezelfde wijk?*” te beantwoorden. In dit hoofdstuk worden de methoden die hiervoor zijn gebruikt uiteengezet. Eerst worden de keuzes omtrent de dataverzameling in dit onderzoek toegelicht. Vervolgens zullen de verschillende casussen die worden besproken worden weergegeven. Als laatste volgt er een beschrijving van de interne en externe validiteit en de herhaalbaarheid van dit onderzoek.

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, is er voor gekozen om een kwalitatief onderzoek te doen met verdiepende semigestructureerde interviews die worden aangevuld met deskresearch. Kwalitatief onderzoek is specifiek relevant wanneer er onderzoek wordt gedaan naar sociale relaties (Flick, 2009). Er is bij dit onderzoek sprake van sociale relaties, omdat het gaat over de manieren waarop meer mensen mee kunnen doen aan een vorm van cocreatie. Het interviewen van mensen geeft een diepere context aan het probleem en aan de manieren waarop het probleem kan worden verkleind. Deze diepere context kan volgens Flick (2009) alleen ontstaan door het doen van kwalitatief onderzoek. De aanvulling van deskresearch zal een bredere context geven aan de situaties waarin de wijkagenda's zich afspelen en hoe deze

worden ingericht. Er is binnen deze scriptie gekozen om deskundigen via een semigestructureerde vragenlijst te interviewen over de wijkagenda. Hier is voor gekozen om op een zo duidelijke manier de concepten die in het theoretisch kader zijn besproken, aan de praktijk te kunnen koppelen. Door te spreken met drie verschillende ambtenaren die elk verantwoordelijk zijn voor andere wijkagenda's wordt het proces van het opstellen van wijkagenda's duidelijk weergegeven. Ook geeft dit de kans om verschillen binnen het proces van wijkagenda's weer te geven. Via semigestructureerde interviews kan er een inzicht worden gecreëerd over de manier waarop de wijkagenda's tot stand komen en kunnen de concepten die in het theoretisch kader besproken zijn naar de praktijk worden overgeheveld. Deze semigestructureerde interviews zijn eerst uitgewerkt door een transcribeer programma en vervolgens zorgvuldig uitgewerkt door mijzelf. Hierna zijn er verschillende codes, die zijn voortgekomen uit het theoretisch kader, aan de uitspraken gehangen om tot een relevante analyse te komen. Met behulp van deze informatie, aangevuld met deskresearch die zowel geleverd is door de gemeente Den Haag, als verkregen met behulp van databases betreffende de verschillende wijken in Den Haag en vanuit bewonersorganisaties, wordt er in de analyse een poging gedaan om de hoofdvraag te beantwoorden.

Bij het bekijken van de deskresearch die van belang is voor dit onderzoek wordt er gekeken naar drie verschillende wijkagenda's. Deze houden in: de nieuwe wijkagenda Bouwlust/Vrederust 2026-2030, de wijkagenda Zeeheldenkwartier en de wijkagenda Bloemenbuurt. Hier is voor gekozen, omdat de laatste twee wijkagenda's binnen een korte termijn worden opgeleverd en de wijkagenda Bouwlust/Vrederust zich nu in de informatiefase bevindt. Mensen die bij het maken van deze wijkagenda's betrokken zijn, worden in dit onderzoek geïnterviewd over hun visie op het verwerven van meer representativiteit en kunnen dit met behulp van hun eigen ervaringen delen. Bij elke wijkagenda die in deze scriptie wordt uitgewerkt, wordt de verantwoordelijke beleidsambtenaar geïnterviewd en wordt er naar aanvullende stukken gekeken. Voor de wijkagenda Bouwlust/Vrederust wordt er bovendien gesproken met verschillende belangengroepen in de wijk om hun visie over de representatie te kunnen weergeven. Bij de wijkagenda Bloemenbuurt is er ook gesproken met de bewonersorganisatie.

In dit onderzoek wordt er gekeken of de redenen van Brandsen (2020) waarom mensen niet meedoen aan coproductie processen overeen komen met de redenen waarom mensen niet meedoen aan wijkagenda's. Er wordt ook gekeken naar de redenen waarom mensen wel

meedoen en cocreatie een succes kan zijn van Loeffler & Boivard (2016). Deze twee verschillende kenmerken worden meegenomen in de interviews en in de deskresearch om erachter te komen welke keuzes de gemeente Den Haag maakt en hoe deze tot stand zijn gekomen. Bij de inrichting van de wijkagenda hebben ambtenaren de keuze over de manier waarop ze informatie uit de samenleving vergaren. In deze scriptie wordt onderzocht of deze keuzes overeenkomen met de theorie die hierover is geschreven. Door ook met belangengroepen binnen de wijk te spreken, kunnen zij een diepere invalshoek geven over hoe zij dit streven naar representativiteit ervaren.

De manier van dataverzameling draagt bij aan de interne validiteit van de verzamelde data. Dit komt omdat er door het interviewen van professionals en betrokkenen rekening gehouden kan worden met de concepten die bij de kern van deze scriptie horen. Door van te voren al vragen te hebben opgesteld die betrekking hebben op de concepten, is het waarschijnlijk dat de interviews daadwerkelijk bijdragen aan het beantwoorden van de hoofdvraag. Beweringen die worden gedaan tijdens interviews kunnen met behulp van deskresearch bovendien bevestigd of ontkracht worden. Het sturen van interviews tot bevestiging of ontkrachting van de in de theorie gevonden concepten draagt bij aan de interne validiteit, omdat de geïnterviewden professionals zijn of dicht betrokken zijn bij het onderwerp. De interviews geven hen de kans om een diepere beschrijving van de concepten te geven.

De externe validiteit en de manier waarop de bevindingen binnen deze scriptie gedaan zijn en de drie casussen overstijgt, is ingeperkt door juist met verschillende projectleiders van de wijkagenda's Den Haag te spreken. Zij hebben een standaardprocedure van het creëren van een wijkagenda. Door naar drie verschillende wijkagenda's te kijken die ieder door een andere projectleider worden gemaakt, zal er een breder inzicht worden gecreëerd in hoe de wijkagenda's over het algemeen in Den Haag worden gemaakt. Echter hebben de ambtenaren een bepaalde mate van discretionaire bevoegdheid, waardoor er bij de wijkagenda's die niet worden besproken in deze scriptie misschien andere keuzes zijn gemaakt. Deze manier van dataverzameling draagt bij aan de externe validiteit van het onderzoek, omdat deze manier van onderzoeken ruimer geïnterpreteerd kan worden als het gaat over andere wijkagenda's in Den Haag of andere coproductie projecten in Nederland. Zo zal gevonden data over de drie casussen in zekere mate ook gelden voor andere wijkagenda's in Den Haag, omdat de standaardprocedure duidelijk beschreven en onderbouwd is.

Deze vorm van onderzoek is makkelijk te herhalen voor andere onderzoekers. Door met de zelfde concepten en een soortgelijke manier van interviews en datacollectie andere casussen betreffende wijkagenda's in Den Haag te analyseren, zullen soortgelijke bevindingen worden gedaan. De manier van datacollectie is duidelijk weergegeven en de interviewguide van de semigestructureerde interviews zal aan de bronnenlijst worden toegevoegd. Het herhalen van dit onderzoek zal soortgelijke resultaten opleveren wanneer het gaat over het proces van de wijkagenda's. Echter zullen de resultaten wel verschillen indien deze vorm van onderzoek wordt gedaan op andere casussen, omdat de gemeenteambtenaren een mate van beleidsvrijheid hebben bij het inrichten van de datacollectie bij een wijkagenda en omdat wijken in Den Haag voor verschillende specifieke problemen kunnen staan.

3.2 Conceptualisatie

Operationalisatie tabel 1.1.

Tabel 1.1

Operationalisatie tabel.

Concepten en subconcepten	subconcept	indicatoren	databronnen
(OV) De manier van informatie vergaring.			
Redenen waarom mensen niet meedoen (Brandsen, 2020).			
	Geen duidelijke boodschap naar burgers.	- Heldere taal. - Meerdere talen.	Wijkagenda stukken.

			Interviews.
	Intimiderende formats.	- Goede vorm van aanbieden. - Variatie in vormen (social media + nieuwsbrief).	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Tijdgebrek/overvraging.	-Meerdere informatieavonden. -Verschillende enquêtes. -Al lopende projecten bij de gemeente.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Niet passende verwachtingen.	-Duidelijkheid van de gemeente over wat de wijkagenda inhoudt. -De bijdrage van de personen duidelijk omschrijven. -Keuzes die worden gemaakt door de ambtenaren weergeven.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Tekort aan toegevoegde waarde.	-Juiste verwachtingen scheppen. -Duidelijkheid over te leveren dienst. - Laten zien wat wel en niet mogelijk is	Wijkagenda stukken. Interviews.

Redenen dat mensen wel meedoen (Loeffler & Boivard, 2016).			
	Iets nuttigs bij te dragen hebben.	-Idee waar het over gaat. -Idee wat er speelt in de wijk	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Het willen bijdragen.	-Interne motivatie om te helpen aan de wijk. -Problemen willen oplossen.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Er omstandigheden moeten worden gecreëerd waarbij de bijdragen effectief en efficiënt kunnen worden gedaan.	-Vanuit de gemeente een duidelijk plan wat er met de verhaalde informatie wordt gedaan.	Wijkagenda stukken. Interviews.
Redenen dat mensen wel meedoen Brandsen (2020).			
	Maatwerk van participatie vorm.	-Informatieavonden. -Wijkwandelingen.	Wijkagenda stukken.

			Interviews.
	Ondersteuning burgers.	-Lessen voor burgers.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Persoonlijke uitnodigingen.	-Ambtenaar nodigt persoonlijk mensen uit.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Kleine groepen.	-Kleine focusgroepen. -Uitbreken in tafels.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Professionals zoeken toenadering.	-Professionals aanwezig.	Wijkagenda stukken. Interviews.
Stappen van coproductie ontwerp.	De vijf stappen van Loeffler die weergeven in welk stadium het ontwerp van het coproductie proces zich bevindt.	- Informatievergaring. -Verdiepende. -Experimenteren. -Evalueren. -Ontplooien.	Wijkagenda stukken. Interviews.
AV representatie.			

Datacollectie vanuit gemeente.	Enquêtes.	-Wijk enquêtes. -Stads brede enquêtes.	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Informatieavonden.	- Informatiebijeenkomsten georganiseerd in de wijk	Wijkagenda stukken. Interviews.
	Diepte interviews.	-Verdiepende gesprekken met mensen uit de wijk.	Wijkagenda stukken. Interviews.
Kenmerken van respondenten.	Gender.	Man/vrouw.	Wijkagenda stukken. Interviews. Uitkomsten enquête.
	Opleidingsniveau.	Praktisch/theoretisch.	Wijkagenda stukken. Interviews. Uitkomsten enquête.
	Huur/koopwoning.		Wijkagenda stukken. Interviews.

			Uitkomsten enquête.
	Leeftijd.		Wijkagenda stukken. Interviews. Uitkomsten enquête.

4 Inleiding wijkagenda's

In dit hoofdstuk wordt breed uiteengezet hoe de wijkagenda's in Den Haag worden opgesteld en hoe de uiteindelijke wijkagenda wordt gerealiseerd. Het proces van wijkagenda's opstellen volgt meestal standaardprocedures waarin de betreffende ambtenaar wel verschillende keuzes kan maken over hoe de dataverzameling tot stand komt en hoe het proces er specifiek uit ziet. Na dit hoofdstuk volgen drie andere hoofdstukken die ieder een casus van de wijkagenda's in Den Haag beschrijft. In deze hoofdstukken wordt ook de theorie met de bijbehorende concepten die in het theoretisch kader zijn beschreven toegepast op de casussen. Hieronder volgt eerst een beschrijving van de standaardprocedure van de wijkagenda's. De drie volgende hoofdstukken zullen ieder eerst beginnen met een kleine beschrijving van de wijk waarin de wijkagenda uitgerold wordt, dit wordt gevolgd met een beschrijving van de manier waarop de wijkagenda tot stand is gekomen en een afsluiting met een tabel van de theoretische kenmerken, waarin wordt weergegeven of er aan deze kenmerken wordt voldaan. In hoofdstuk acht worden vervolgens een aantal bevindingen die de losse casussen overstijgen of voorkomen bij elke wijkagenda uiteengezet.

4.1 Wijkagenda's Den Haag

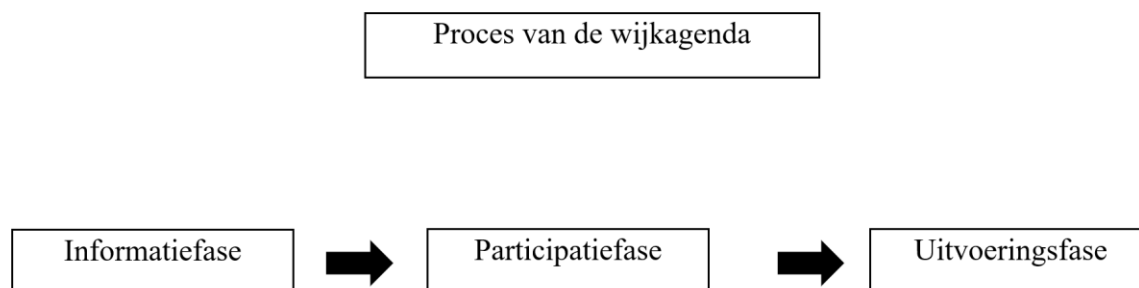
Den Haag kent 44 verschillende wijken en elke wijk krijgt een eigen wijkagenda die in samenspraak met burgers, belanghebbenden en de gemeente in elkaar wordt gezet. Het uitgangspunt van de wijkagenda is "Het verbeteren van de leefbaarheid" (Gemeente Den Haag, 2025c, P3) . Leefbaarheid wordt volgens de gemeente Den Haag gedefinieerd als "de mate

waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld” (Gemeente Den Haag, 2025c, P3). In de agenda staan verschillende punten die de gemeente over de komende vier jaar moet realiseren. Het is belangrijk dat de ideeën van de burgers worden weerspiegeld in de wijkagenda, maar ook dat er uitvoerbare punten in staan. Deze kunnen gaan over veiligheid, vergroening, infrastructuur, etc. Elke wijk kiest drie of vier van deze thema’s en hangt hier meetbare doelen aan die binnen vier jaar kunnen worden gerealiseerd.

Bij elke wijkagenda kan er op een andere manier informatie worden verhaald bij de burgers. De manier waarop dit gebeurt, is het gevolg van de keuze van de beleidsambtenaar. Elke wijk in Den Haag kent een wijkprofiel. Dit profiel wordt door cijfers die op [Denhaagincijfers.nl](https://denhaagincijfers.nl) staan opgemaakt en betreft de leefbaarheid van wijken in Den Haag. Elke wijkagenda doorloopt dezelfde stappen. Deze houden in: de start van het proces waarbij uitleggen en positioneren centraal staat, de thema’s ophalen waarbij verbinden en uitnodigen centraal staan, een conceptagenda waarbij verhelderen en toetsen centraal staan, uitvoering waarbij informeren en activeren centraal staan en als laatste de terugkoppeling en het vervolg, waarbij het vieren en doorbouwen centraal staan (Gemeente Den Haag, 2025c). Deze eerste drie stappen staan bekend bij de wijkagenda als de informatiefase, de participatiefase en de uitvoeringsfase, zie figuur 1.2. Bij de uitvoering wordt de wijkagenda door de desbetreffende deelwethouder gepresenteerd aan de gemeenteraad Den Haag. Dit vindt plaats, zodat de plannen kunnen worden uitgevoerd.

Figuur 1.2

Schematische weergave fasen van de wijkagenda.

Elke wijk in Den Haag krijgt ook een wijkenquête in de post. Door deze enquête is het voor de gemeente ook duidelijk wat er speelt in de wijken en voor welke thema's er extra aandacht moet komen binnen de wijk (Gemeente Den Haag, 2025c). De drie casussen (wijkagenda's) die in deze scriptie centraal staan, zijn de wijkagenda Zeeheldenkwartier 2025-2029, de wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029 en de wijkagenda Bouwlust/Vrederust 2026-2030.

5 Wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029

De Bloemenbuurt ligt in de wijk Bomen- en Bloemenbuurt in de Gemeente Den Haag. Deze wijk kent 8.671 adressen en 7.792 woningen. In deze wijk is 68% van de woningen een koopwoning en er wonen 14.975 inwoners (Allecijfers.nl, 2026a). Uit het wijkprofiel van de wijk blijkt dat bewoners de wijk gemiddeld een 8.1 qua leefbaarheid geven (Den haag in cijfers, 2026a). De wijkagenda Bloemenbuurt 2020-2024 is de eerste wijkagenda die gerealiseerd is in Den Haag (Interview 1). Het is daarom ook de eerste wijkagenda die was afgerond en dus vernieuwd moest worden.

Voor de wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029 zijn verschillende manieren van datacollectie vanuit de gemeente gebruikt. Zo is er gebruik gemaakt van de wijkenquête om brede informatie over de wijk te verzamelen. Deze enquête is volgens de projectleider van deze wijkagenda 551 keer ingevuld (voor dit onderzoek is er verder geen data gevonden over de respondenten van deze enquête). Dit was de beginfase van de informatiefase van deze wijkagenda. Naast dat alle bewoners van de Bloemenbuurt een brief kregen met de oproep om deze enquête online in te vullen, werd ook de mogelijkheid geboden om de enquête fysiek in te vullen. Dit werd op verschillende manieren gedaan. Zo lag de enquête in verschillende winkels waar hij ook weer

ingeleverd kon worden, maar werd de QR-code voor de enquête ook gedeeld door de projectleider tijdens haar koffiekarmomenten. Daarnaast werd de enquête ook meegenomen tijdens een bezoek aan aanleunwoningen binnen de wijk voor ouderen.

Bij deze stappen kunnen verschillende concepten die Brandsen (2020) beschrijft worden teruggezien. Dit is namelijk het concept van passende formats creëren, aangezien de wijkenquête op verschillende manieren is uitgedeeld om hem voor verschillende doelgroepen passend te maken. Naast dit concept wordt er ook een manier van maatwerk en een professional die toenadering zoekt toegepast. Dit is het gevolg van het feit dat de projectleider zelf onderzoek ging naar mensen in de wijk via een koffiekarmoment. Hierbij ging ze op verschillende plaatsen in de wijk staan om verschillende meningen op te halen, zoals bij een middelbare school om jongeren te benaderen (interview 1).

Ook is er gebruik gemaakt van een kleurplatenwedstrijd op de basisschool De Zonnebloem. Na het ophalen en verwerken van de bewonersenquête is er een wijkbijeenkomst georganiseerd om hierover terugkoppeling te geven. Het geven van een terugkoppeling is iets dat volgens zowel de projectleider als de bewonersorganisatie als enorm belangrijk wordt ervaren door burgers. Dit sluit ook aan op een van de redenen waarom mensen niet meedoen aan participatieprojecten (Brandsen, 2020), namelijk het creëren van passende verwachtingen. Een terugkoppeling zorgt ervoor dat de bewoners het gevoel hebben dat ze de wijkenquête niet voor niets hebben ingevuld en laat zien dat de gemeente er serieus mee bezig is.

Na de eerste wijkbijeenkomst zijn er drie verschillende thema's uitgekomen die als belangrijk voor de wijk werden ervaren. Op de tweede bewonersavond werden collega's uit de gemeente die met de desbetreffende thema's te maken hebben uitgenodigd, om met bewoners uit de wijk oplossingen te bedenken. Hierbij komen verschillende concepten vanuit het theoretisch kader naar boven. Dit is namelijk het creëren van omstandigheden waarbij bijdragen effectief en efficiënt kunnen worden gedaan (Loeffler & Boivard, 2016). Door gemeentelijke collega's die werken met de desbetreffende thema's uit te nodigen, worden er omstandigheden gecreëerd waarbij oplossingen gevonden kunnen worden. Door uit te breken in verschillende tafels waar de onderwerpen dieper worden besproken wordt ook aan een van de redenen waarom mensen wel meedoen van Brandsen (2020) voldaan, namelijk het creëren van kleine groepen.

Ook is er een wandeling door de wijk georganiseerd waarbij de projectleider, collega's van de gemeente en bewoners meeliepen. Hier konden de thema's worden gevisualiseerd. Door

gemeentelijke collega's met verstand van de verschillende thema's mee te nemen, worden er omstandigheden gecreëerd waarbij effectief en efficiënt kan worden bijgedragen. Na deze informatiefase werd de uiteindelijke wijkagenda opgesteld, die nu door de ambtelijke molen moet gaan om zo goed gekeurd te worden. De uiteindelijke wijkagenda bestaat uit de gepresenteerde agenda en een Excelbestand met smart geformuleerde doelen (Interview 1).

Tijdens de informatiefase en participatiefase van de wijkagenda Bloemenbuurt 2026-2030 zijn verschillende concepten van Brandsen (2020) en Loeffler & Boivard (2016) naar voren gekomen. Passende verwachtingen creëren is een concept dat meermaals als belangrijk werd ervaren. Dit concept kan alleen in zijn volledigheid plaatsvinden indien er genoeg terugkoppeling plaatsvindt tussen de gemeente en de bewoners. Beiden geven aan dit erg belangrijk te vinden en volgens de literatuur creëert dit ook burgers die vaker mee willen doen aan participatietrajecten.

Tabel 1.2

Theoretische concepten die terugkomen bij de wijkagenda Bloemenbuurt.

Theoretisch concept.	Voldoet wel of niet.	Voorbeeld.
Duidelijke boodschap naar burgers.	+	Goede respons op enquête. Tijdens de bewonersavonden duidelijk laten zien wat er te verwachten was van de wijkagenda.
Geen intimiderende formats.	+	De enquête is in de juiste vorm aangeboden. Zo kreeg iedereen binnen de wijk een brief waardoor zij de enquête in konden vullen. Ook was er de mogelijkheid om de enquête fysiek op te halen, in

		te vullen en weer in te leveren.
Passende verwachtingen.	+	De bewonersorganisatie geeft aan dat het duidelijk was wat er verwacht werd.
Gevoel van toegevoegde waarde.	+/-	Gevoel bij het maken, maar de terugkoppeling wordt erg belangrijk gevonden.
Maatwerk van participatie vorm.	+	Veel verschillende vormen van maatwerk toegepast. Zo zijn er koffiekarmomenten geweest en een wijkwandeling waarbij professionals samen met bewoners mee konden denken aan oplossingen.
Ondersteuning van burgers.	-	Niet van toepassing.
Persoonlijke uitnodigingen	-	Niet van toepassing.
Kleine groepen.	+	Wijkwandeling en uitbreken in kleine tafels.
Professionals zoeken toenadering.	+	Professionals betrokken bij iedere stap. En binnen de gemeente op zoek naar hoe oplossingen samen konden vallen met al bestaande projecten binnen de wijk.

6 Wijkagenda Zeeheldenkwartier 2025-2029

De wijk Zeeheldenkwartier in Den Haag is centraal gelegen in Den Haag en er woonden in 2025 12.920 inwoners, en verdeeld over 7.133 huishoudens (Allecijfers.nl, 2026b). In de wijk Zeeheldenkwartier is 67% van de woningen een huurwoning en 87,1% van de woningen zijn appartementen. In de vragenlijst die is afgenomen in de wijk blijkt dat de bevolking gemiddeld het cijfer 7.5 aan de wijk geeft (Gemeente Den Haag, 2025b). De wijkagenda Zeeheldenkwartier 2020-2024 was een van de eerste wijkagenda's die in Den Haag werd uitgezet. Die is nu afgelopen en in 2026 krijgt deze wijk een nieuwe wijkagenda. Deze zit nu in het bestuurlijke traject en wordt als het goed is 20 januari gepresenteerd aan de buurt (Interview 2).

De manier van dataverzameling van de vorige wijkagenda beviel de gemeente. Er is daarom besloten om op dezelfde manier verder te gaan, namelijk door het opvragen van kennis, meningen en ervaringen uit de wijk. Het ophalen van data is gerealiseerd door het afnemen van een vragenlijst, gesprekken in de wijk en twee bijeenkomsten. Door op verschillende plekken in de wijk vragenlijsten neer te leggen, er veel aandacht aan te besteden in de wijkkrant en voor basisschoolleerlingen een kleurwedstrijd te organiseren, is er veel verschillende data opgehaald uit de wijk (Gemeente Den Haag, 2025d).

De wijkenquête is door 1054 mensen ingevuld die in Zeeheldenkwartier wonen (Gemeente Den Haag, 2025b). Volgens de uitslagen hebben relatief veel mensen met een koopwoning de vragenlijst ingevuld en hebben vrij weinig jongeren de vragenlijst ingevuld (Gemeente Den Haag, 2025b). De vragenlijst is verspreid door een brief die bij alle huishoudens in de brievenbus is gedaan. Ook lag de vragenlijst op verschillende plekken in de wijk zodat bewoners de vragenlijst ook zonder internet konden invullen. Dit past bij een van de redenen van Brandsen (2020) waarom mensen wel meedoen, namelijk de maatwerk van participatie vorm. Door de enquête op verschillende plaatsen neer te leggen, konden mensen die moeite hebben met het online invullen van vragenlijsten ook meedoen aan de vragenlijst.

Bij de eerste bijeenkomst zijn de uitkomsten van de vragenlijst door de gemeente Den Haag geanalyseerd en is er gesproken over de drie thema's met de meeste response gesproken. Het betreft de volgende thema's: verkeersveiligheid en het parkeren van fietsen en auto's,

samenwerken aan de openbare ruimte en verbondenheid in de wijk. Bij deze bijeenkomst werden eerst de resultaten van de vragenlijst besproken. Vervolgens werden er drie tafels georganiseerd, waardoor de bewoners zich aan konden sluiten bij een tafel met het onderwerp waar hun interesse lag. Aan deze tafels zaten ook verschillende ambtenaren van de betrokken diensten om samen met de bewoners realiseerbare oplossingen te bedenken (Interview 2).

Bij de analyse van de bewonersavond komen verschillende redenen waarom mensen wel en niet meedoen aan coproductieprojecten uit het theoretisch kader naar voren. Door de nadruk te leggen op de terugkoppeling van de resultaten uit de vragenlijst, wordt er gewerkt aan het creëren van een vorm van toegevoegde waarde bij de mensen die mee hebben gedaan (Brandsen, 2020). Door te laten zien wat er uit de resultaten van de vragenlijst naar boven is gekomen en op de bewonersavond een top drie dieper uit te werken samen met betrokkenen vanuit de gemeente worden er omstandigheden gecreëerd waarbij de bijdragen effectief en efficiënt kunnen worden gedaan (Loeffler & Boivard, 2016). Ook zochten professionals toenadering (Brandsen, 2020). Zo zaten er verschillende professionals van verschillende disciplines aan de tafels.

Naast de bewonersavond zijn er ook koffiekarmomenten geweest in de wijk. Deze werden op verschillende plekken en op verschillende momenten op de dag georganiseerd. Hierdoor konden er verschillende mensen worden gesproken. Het houden van koffiekarmomenten is een voorbeeld van een type van toenadering tot burgers die weinig tijd kost voor de bewoners en niet intimiderend overkomt: dit zijn twee redenen van Brandsen (2020) waarom mensen wel mee zouden doen aan participatietrajecten.

Later is er op een tweede bijeenkomst nog een keer gesproken over hoe de wijkagenda er uit moet komen te zien. Bij deze bijeenkomst zijn de drie punten van de wijkagenda op grote borden gevisualiseerd en konden bewoners hun eigen ideeën op de borden plakken (interview 2). Door een andere vorm dan informatietafels te gebruiken werd de avond minder statisch en meer natuurlijk (Interview 2). Mensen konden zelf rond lopen en in gesprek gaan met professionals van verschillende disciplines, zo werd er voldaan aan verschillende concepten uit het theoretisch kader. Volgens de redenen waarom mensen wel meedoen van Brandsen (2020) kan het proces worden beschreven als een vorm van maatwerk die wordt uitgevoerd in kleine groepen waarbij professionals toenadering zochten.

De uitnodigingen voor de bewonersavonden werden via sociale media en posters verspreid. Deze manier van verspreiden kan het lastig maken om onwetenden te bereiken en zou kunnen vallen onder de intimiderende formats die Brandsen (2020) aangeeft. Ook is het niet duidelijk hoeveel mensen een persoonlijke uitnodiging kregen om aan de avond mee te doen. De gemeente geeft aan dat zij moeite hadden met het vinden van responses van jongeren, zowel bij de enquête als bij de bewonersavonden.

Tabel 1.3

Theoretische concepten die terugkomen bij de wijkagenda Zeeheldenkwartier.

Theoretisch concept.	Voldoet wel of niet.	Voorbeeld.
Duidelijke boodschap naar burgers.	+/-	Er is op verschillende plekken aandacht besteed aan de wijkagenda. Tijdens de bewonersavonden is er specifiek duidelijk gemaakt wat wel en niet kon binnen de wijkagenda.
Geen intimiderende formats.	-	Goede respons op enquête, maar veel woningbezitters en weinig jongeren. De groep woningbezitters is klein in deze wijk. Uitnodigingen alleen via sociale media.
Passende verwachtingen.	+	Duidelijkheid bij de bewonersavonden.
Gevoel van toegevoegde waarde.	+	Gevoel bij het maken, door uitbreken in tafels eerste avond, tweede avond als

		duidelijk vervolg op de eerste avond.
Maatwerk van participatie vorm.	+	Veel verschillende vormen van maatwerk toegepast
Ondersteuning van burgers.	-	Niet van toepassing
Persoonlijke uitnodigingen	-	Niet van toepassing
Kleine groepen.	+	Uitbreken in kleine tafels.
Professionals zoeken toenadering.	+	Professionals betrokken bij iedere stap.

7 Bouwlust-Vrederust 2026-2030

De wijk Bouwlust/Vrederust ligt in Den Haag Zuidwest en er wonen 29.547 mensen die verdeeld zijn over 14.064 huishoudens (Den Haag in cijfers, 2026b). Volgens het wijkprofiel over de wijk Bouwlust/Vrederust geven de mensen 6.5 (Den Haag in cijfers, 2026c) voor de statistiek prettig wonen. Deze wijk is anders dan de andere wijken die behandeld zijn in de analyse, omdat het Nationaal Programma Zuidwest over deze wijk is uitgerold en er sprake is van veel aankomende nieuwbouw in de wijk (NPZW, 2025; Gemeente Den Haag, 2025f). De wijkagenda Bouwlust-Vrederust 2026-2030 bevindt zich nu in de informatiefase. Dit betekent dat de gemeente nu de keuzes maakt over hoe er informatie uit de wijk moet worden opgehaald.

Er is met verschillende belangengroepen in de wijk gesproken over hoe er het beste informatie uit de wijk kan worden gegenereerd. De oude wijkagenda van de buurt was een van de eerste van het programma omtrent het realiseren van wijkagenda's in Den Haag. Deze is opgesteld vanuit het wijkprofiel, enquêtes en zogenaamde wijkreporters. Deze wijkreporters spraken verschillende personen in de wijk om zo de meningen uit de wijk naar boven te halen. Het ging om 12 wijkreporters die 55 gesprekken hebben gevoerd en gedocumenteerd (Gemeente Den Haag, 2020). Hier kwamen thema's uit voort die overeen kwamen met het wijkprofiel. Deze

wijkagenda is afgelopen en er wordt nu nagedacht over de stappen rondom het vormgeven van de volgende wijkagenda.

Het plan is om via gesprekken met bewoners in de wijk informatie over de wijk op te halen. Een interviewer zou langs de deuren moeten gaan om minimaal 100 verschillende mensen te spreken op een laagdrempelige manier. De gemeente wil kwalitatieve interviews doen met mensen die doorgaans moeilijk te bereiken zijn. Dit willen zij doen in plaats van de standaard wijkenquête die in andere wijken wordt gebruikt. Hiervoor is gekozen, omdat er in deze wijk veel mensen wonen die de Nederlandse taal niet machtig zijn (Interview 6,3,4,5). Door middel van kwalitatieve interviews hoopt de gemeente mensen te spreken die normaliter niet mee zouden doen aan een vragenlijst.

Als deze manier van datacollectie zou worden toegepast, zouden er aan verschillende concepten van Brandsen (2020) worden voldaan. Zo zouden intimiderende formats wegvallen, omdat het zou gaan om simpele vragen die direct gaan over de buurt waar ze wonen (Interview 5). Ook zal er een duidelijke boodschap naar de burgers zijn omdat het interview in verschillende talen zou worden afgenomen. Door mensen aan te spreken op straat of bij hun thuis zal ook het probleem van tijdgebrek wegvallen, dit aangezien mensen geen tijd hoeven vrij te maken om mee te werken aan het participatieproject, omdat het project hen komt opzoeken. Dit is een vorm van maatwerk, omdat de gemeente actief onderzoek gaat naar mensen die normaliter moeilijk te bereiken zijn (Brandsen, 2020).

Door het Nationaal Programma Zuidwest zijn er al verschillende soorten van datacollectie gebruikt om informatie uit de wijk op te halen (Interview 6). Door data op te halen met behulp van kwalitatieve interviews gefocust op mensen uit de wijk die normaliter moeilijk te bereiken zijn, kan er een aanvulling worden gecreëerd op de data die al via het Nationaal Programma Zuidwest zijn opgehaald. In verschillende interviews werd gewaarschuwd over het feit dat mensen last hebben van overvraging in de wijk. Er lopen verschillende projecten in de wijk die de bewoners al moeten helpen en dit kan leiden tot een gevoel van overvraging bij de bewoners (Interview 3,4,5). Dit is een reden die Brandsen (2020) aangeeft waarom mensen niet meedoen aan participatietrajecten. De gemeente wil daarom de wijkagenda gebruiken als aanvulling op de punten waaraan gewerkt wordt binnen het Nationaal Programma Zuidwest. Binnen het Nationaal Programma Zuidwest staan zes punten centraal. Het is de bedoeling dat de wijkagenda een aanvulling vormt op sommige punten waar het Nationaal Programma minder

aandacht aan besteed. Als gevolg hiervan is er gekozen voor een andere manier van datacollectie.

De bewonersorganisatie geeft aan dat het belangrijk is voor hen dat er meer wordt teruggekoppeld over wat er daadwerkelijk wordt gedaan binnen de wijkagenda (Interview 3 & 4). Naast de interviews is er dus ook behoefte aan informatieavonden over de data die is verhaald binnen de wijk. Dit is een belangrijke manier van terugkoppeling binnen het participatieproject. Het kan bijdragen aan het creëren van toegevoegde waarde bij de bewoners die mee hebben gedaan.

Tabel 1.4

Theoretische concepten die terugkomen bij de wijkagenda Bouwlust/Vrederust.

Theoretisch concept.	Voldoet wel of niet.	Voorbeeld.
Duidelijke boodschap naar burgers.	+	Door mensen individueel te spreken.
Geen intimiderende formats.	+	In verschillende talen op zoek naar moeilijk te bereiken groepen door middel van kwalitatieve interviews in de wijk.
Passende verwachtingen.	-	Omdat het project nog niet van start is gegaan, is het nog niet duidelijk of er passende verwachtingen zijn gecreëerd. Echter moet het tijdens het interview duidelijk worden voor de mensen waaraan ze meewerken.

Gevoel van toegevoegde waarde.	+/-	De bewonersorganisatie heeft zelf kunnen meedenken over de manier van dataverzameling. Zij gaven aan dat dit goed verliep. Echter is het project nog niet van start en moeten de mensen die meedoen aan deze interviews dit ook ervaren.
Maatwerk van participatie vorm.	+	Veel verschillende vormen van maatwerk toegepast, door intensief contact met de bewonersorganisatie en door een passende vorm van datacollectie bij deze wijk te bedenken.
Ondersteuning van burgers.	-	Niet van toepassing.
Persoonlijke uitnodigingen.	+	Door mensen persoonlijk op te zoeken.
Kleine groepen.	+	Individuele gesprekken.
Professionals zoeken toenadering.	+	Professionals betrokken bij iedere stap.

8 Overstijgende analyse drie casussen

In dit hoofdstuk worden de drie analyses die hierboven zijn gemaakt samengevoegd om te bekijken of er bepaalde concepten bij elk van de casussen naar boven komen en of er nog bepaalde theoretische concepten missen bij elk van de casussen. Zoals uit figuur 1.1 blijkt, is er verwacht dat er verschillende concepten vanuit het theoretisch kader toepassing zouden zijn op de mate van representativiteit binnen de wijkagenda's. Deze verwachting is juist gebleken uit de analyse. Wanneer het gaat over een duidelijke boodschap naar burgers (Brandsen (2020), geven de projectleiders aan hier veel aandacht aan te besteden. Door middel van de juiste verwachtingen creëren en passende formats te gebruiken, willen de projectleiders de mensen die meedoen zo goed mogelijk informeren. Bij twee casussen valt echter iets op: zowel bij de wijkagenda van het Zeeheldenkwartier als die van Bouwlust/Vrederust geven de projectleiders van de wijkagenda aan dat ze bepaalde groepen missen in de datacollectie. Bij het Zeeheldenkwartier geven de uitslagen van de enquête duidelijk weer dat de groep jongeren onder vertegenwoordigd is (Gemeente Den Haag, 2025b). De projectleider van de wijkagenda Bouwlust/Vrederust geeft aan dat door de manier waarop de kwalitatieve interviews worden uitgevoerd, er specifiek naar onder gerepresenteerde groepen op zoek kan worden gegaan. In de wijk Bouwlust/Vrederust geeft hij aan dat dit mensen van een Poolse/Bulgaarse afkomst zijn (Interview 6). Voor de wijkagenda Bloemenbuurt wordt aangegeven dat er niet specifiek groepen misten voor de representativiteit van de wijkenquête. Dit geven zowel de projectleider als de bewonersorganisatie aan (Interview 1 en 7). Echter is er geen duidelijk overzicht van de resultaten van de wijkenquête van deze wijk ingezien om deze claim te kunnen onderbouwen.

De wijkbijeenkomsten van zowel de wijk Bloemenbuurt als het Zeeheldenkwartier werden door de bewonersorganisatie en de gemeente zelf georganiseerd. Zij geven aan flyers te hebben verspreid en gebruik te hebben gemaakt van de app *Hoplr* voor de aankondigingen van de bewonersbijeenkomsten. Dit kan overeenkomen met een van de redenen die Brandsen (2020) aangeeft over waarom mensen niet meedoen, namelijk intimiderende formats als gevolg van het uitnodigen via een app. Echter is er ook lokaal informatie verspreid over de bewonersbijeenkomsten.

De twee projectleiders van de bijna gerealiseerde wijkagenda's hebben zelf professionele toenadering gezocht om omstandigheden te creëren waarbinnen participatie kan plaatsvinden. Door zowel professionals binnen de gemeente te betrekken bij wijkbijeenkomsten als toenadering te zoeken tot andere actoren en organisaties binnen de wijk (ondernemers, welzijn

en scholen). Ook hebben de twee projectleiders gebruik gemaakt van maatwerk om manieren van datacollectie te organiseren die bij de wijk passen, bijvoorbeeld in de vorm van koffiekarmomenten of wijkwandelingen. Dit deden zij om inclusie binnen het project te realiseren en ervoor te zorgen dat er zoveel mogelijk mensen werden bereikt. De projectleider van de wijkagenda Bouwlust/Vrederust gaat proberen inclusie te realiseren door kwalitatieve interviews af te nemen met mensen die relatief moeilijk te bereiken zijn.

De bewonersorganisaties en andere betrokkenen geven in elk van de casussen aan dat evaluatie en terugkoppeling belangrijk zijn. Dit past goed bij een van de redenen van Brandsen (2020) waarom mensen niet meedoen, namelijk het idee dat bewoners niks toe te voegen hebben en dat er onjuiste verwachtingen worden gecreëerd. Door een duidelijke manier van terugkoppeling te vinden aan de bewoners, kunnen de bewoners voor een volgend participatietraject gemotiveerd raken. De manier van terugkoppeling vanuit de gemeente na de oplevering van de wijkagenda is na de interviews en dataverzameling niet duidelijk geworden. Dit wordt verder uiteengezet in de discussie.

Binnen de drie verschillende casussen zijn er geen voorbeelden gevonden over het ondersteunen van burgers (Brandsen, 2020). De gemeente nodigt de bewoners uit en verwacht actieve participatie. Brandsen (2020) geeft echter aan dat de gemeente beter de bewoners eerst kan leren hoe ze effectief kunnen participeren. Ook komt er uit het onderzoek naar voren dat er weinig wordt gedaan aan persoonlijke uitnodigingen (Brandsen, 2020). De projectleider zou vaker meer mensen persoonlijk uit kunnen nodigen voor verschillende stappen in het participatieproject om zo meer mensen te kunnen motiveren om naar een bewonersavond te komen.

Verschiedende theoretische concepten van Brandsen (2020) over waarom mensen wel en niet meedoen aan participatietrajecten komen terug bij elk van de casussen. De aanwezigheid van deze concepten kunnen leiden tot meer inclusie binnen het participatieproject en zijn aanwezig binnen het informatieproces van de wijkagenda's. De concepten van Loeffler & Boivard (2016) over het creëren van een vorm van participatie waarbij mensen effectief en efficiënt mee kunnen doen aan een project vormen de basis van de verschillende keuzes die de gemeente maakt bij het inrichten van een wijkagenda. Dit betreft keuzes over hoe de wijkagenda worden vormgegeven om mensen zo goed mogelijk mee te laten doen.

9 Conclusie, discussie en aanbevelingen.

9.1 Conclusie

In deze scriptie staat de hoofdvraag: *Hoe kan de manier van informatievergaring bij het opstellen van een nieuwe wijkagenda leiden tot een meer representatieve agenda voor diezelfde wijk?* centraal. Op deze vraag is geprobeerd antwoord te geven door eerst in het theoretisch kader breed uiteen te zetten wat coproductie inhoudt en hoe representatieve dataverzameling bij dit soort participatieprojecten plaats kan vinden. Coproductie geeft Loeffler (2021) aan is dat publieke diensten, organisaties en burgers gebruik maken van elkaars kennis, bronnen en bijdragen om betere uitkomsten of verbeterde efficiëntie te bewerkstelligen. Er zijn verschillende projecten die aan coproductie voldoen, maar voor deze scriptie is er specifiek gekeken naar het project van de wijkagenda's in Den Haag. De maatschappelijke relevantie van deze scriptie is door drie casussen van wijkagenda's waar momenteel aan wordt gewerkt breed uiteen te zetten. Dit zijn de wijkagenda Zeeheldenkwartier 2025-2029, wijkagenda Bloemenbuurt 2025-2029 en de wijkagenda Bouwlust-Vrederust 2026-2030 geweest. Er is gekozen voor deze drie casussen, omdat de eerste twee recentelijk zijn afgerond en de laatst genoemde zich nu in de informatiefase bevindt. Er is gekeken naar hoe de manier waarop datacollectie vanuit de gemeente voor ieder van deze drie wijkagenda's plaats heeft gevonden.

Onderzocht is in hoeverre de elementen uit de theorie van Brandsen (2020) een rol hebben gespeeld bij het maken van representatieve participatieprojecten in het geval van de drie in deze scriptie beschreven wijkagenda's in Den Haag. In conceptueel model 1.1 is schematisch weergegeven hoe de theorie is toegepast op de casussen. Voor elk van deze casussen is er bekeken aan welke voorwaarden van Brandsen (2020) zij wel en niet voldeden. Door de theoretische bevindingen van Brandsen (2020) aan de drie behandelde casussen van de wijkagenda's in Den Haag te koppelen, is er gezien dat deze concepten in verschillende mate terugkomen bij de drie casussen. Deze scriptie heeft gebruik gemaakt van kwalitatieve dataverzamelingsmethoden door semigestructureerde interviews af te nemen bij zowel projectleiders, bewonersorganisaties en verschillende betrokkenen bij de wijkagenda in de drie casussen. In hoofdstuk drie is er ook een operationalisatie tabel gemaakt die heeft geholpen bij de uitwerking van de interviews en het schrijven van de analyse.

Uit de analyse is gebleken dat er bij ieder van de casussen verschillende elementen van Brandsen (2020) zijn gevonden. De aanwezigheid van deze concepten kunnen leiden tot een meer inclusief participatieproject. Het terugvinden van deze concepten kan leiden tot meer

representatie binnen het participatieproject. Het gebruiken van maatwerk van de professional en professionele toenadering zoeken richting de burgers komen bij elke casus terug. Ook zijn er verschillende formats gebruikt voor het afnemen van de wijkenquête die aan de wensen van de burger voldeden. Het duidelijk maken waar de bewoners aan mee werkten is een belangrijk streven geweest op de verschillende bewonersavonden van de casussen. Over het creëren van toegevoegde waarde en passende verwachtingen moet de gemeente een duidelijke terugkoppeling geven tijdens de uitvoering van de wijkagenda.

De ondersteuning van burgers tijdens het participatieproject kan beter. Volgens Brandsen (2020) moeten burgers leren om goed bij te kunnen dragen binnen participatieprojecten. Bij de bewonersavonden werd al veracht dat de bewoners dit konden. Persoonlijke uitnodigingen komen bij de wijkagenda's Zeeheldenkwartier en Bloemenbuurt niet duidelijk naar voren. Bij de wijkagenda Bouwlust/Vrederust gebeurt dit wel door de andere manier van datacollectie die zij willen aanhouden. Alle drie de casussen voldoen aan het creëren van kleine groepen. Al deze aanwezige concepten dragen bij aan het creëren van een meer representatieve wijkagenda. Het was dan ook het streven van de gemeente Den Haag om een wijkagenda te creëren in samenwerking met de bewoners van de wijk voor de wijk waarin zij wonen.

9.2 Discussie en aanbevelingen

In deze scriptie is er gebruikt gemaakt van verschillende literatuur over coproductie en cocreatie projecten (Loeffler & Boivard, 2021; Loeffler 2021). Er is gebruikt gemaakt van theorie die ingaat op inclusie binnen coproductie en redenen waarom mensen wel en niet meedoen aan coproductie projecten (Verschuere et al, 2018; Brandsen, 2020). Er is gekozen om deze literatuur te gebruiken, omdat deze toetsbaar is op de drie casussen die zijn besproken in de scriptie. De concepten van Brandsen (2020) konden goed beschreven worden binnen de drie casussen. Voor het beantwoorden van de hoofdvraag van deze scriptie is gebruik gemaakt van interviews en deskresearch. De gebruikte theorie geeft weer waarom bepaalde mensen meedoen aan participatietrajecten. Er is voor gekozen om deze theorie te gebruiken omdat dit weergeeft aan welke eisen een participatieproject moet voldoen om meer representatief te worden. Echter is er binnen de theorie over coproductie veel geschreven over de keuzes die een professional moet maken (Eijck & Cuppen, 2022). Er is binnen deze scriptie gekozen om beperkt in te gaan op deze literatuur, om zo verdiepend in te kunnen gaan op de keuzes die burgers maken om wel of niet mee te doen.

9.3 Beperkingen

Bij het doen van deskresearch is het helaas niet gelukt om de volledige uitkomsten van de wijkenquêtes van de Bloemenbuurt en het Zeeheldenkwartier te verkrijgen. Bij de wijkenquête van de Bloemenbuurt is het alleen mogelijk geweest om het aantal mensen die hem hebben ingevuld te verkrijgen, en niet de demografische gegevens van de respondenten. Bij de wijk enquête van het Zeeheldenkwartier was er iets meer data beschikbaar, maar niet alles om duidelijk weer te geven wie de enquête hebben ingevuld. Ook was er geen duidelijke data aanwezig over wie er aanwezig waren bij de bewonersavonden en met hoeveel mensen er in totaal zijn gesproken. De aanwezigheid van deze data zou duidelijker de representativiteit van de wijkagenda's weergeven. Om voor deze afwezige data te compenseren is er een interview afgenomen met de bewonersorganisatie Bloemenbuurt om een duidelijke schets te krijgen van de bewonersavonden.

9.4 Aanbevelingen & Vervolgonderzoek

Wat betreft de kenmerken van Brandsen (2020) voldeed geen enkele casus aan het ondersteunen van burgers in de manier waarop Brandsen (2020) het voorstelt. Burgers moeten leren om mee te werken aan participatietrajecten en de gemeente Den Haag zou hier in het vervolg rekening mee kunnen houden. De gemeente zou dit kunnen doen door over het algemeen bewonersavonden te organiseren over het participeren binnen gemeentelijke projecten en over de manier waarop dit het voordeligst voor beide partijen kan uitpakken. Deze avonden zouden in kleine groepen kunnen worden georganiseerd om zo aan een ander kenmerk van Brandsen (2020) te voldoen. Ook kan de gemeente meer doen aan persoonlijke uitnodigingen voor bewonersavonden. De ambtenaren voeren overleggen met personen die zij als belangrijk ervaren, echter zouden ze op een laagdrempelige manier ook meer mensen uit de buurt kunnen motiveren om een bewonersavond bij te wonen.

Het creëren van deze data door de gemeente Den Haag zou een mooie toevoeging zijn voor een vervolgscriptie. Voor de gemeente Den Haag zou dit het bijhouden van wie er aanwezig is bij de informatieavonden betekenen en het weergeven van de groepen die missen binnen het participatieproject. Een andere aanbeveling van deze scriptie is dat het belangrijk is dat er structurele terugkoppeling plaatsvindt over het proces van de wijkagenda's en over welke doelen er zijn behaald. Dit zou structureel halfjaarlijks via de wijkkrant of een andere manier van laagdrempelige communicatie kunnen worden gerealiseerd. Dit geeft mensen het gevoel dat ze een bijdrage hebben geleverd. Het zou ook een mooie vervolgstudie zijn om over vier

jaar, wanneer de behandelde wijkagenda's zijn afgelopen, te bekijken hoe dit participatieproject zich heeft ontplooit en of de concepten van Brandsen (2020) en Loeffler (2021) sterker of minder sterk terugkomen.

10 Literatuurlijstlijst

- Agger, A. and Larsen, J. N. (2009). Exclusion in Area-Based Urban Policy Programmes. *European Planning Studies*, (17, 7), 1085–1099. doi:10.1080/096543 10902949646
- AlleCijfers.nl. (2026a, januari 1). AlleCijfers.nl. <https://allecijfers.nl/wijk/bomen-en-bloemenbuurt-den-haag/>
- AlleCijfers.nl. (2026b, januari 1). AlleCijfers.nl. <https://allecijfers.nl/buurt/zeeheldenkwartier-den-haag/>
- Bovaird, T., & Loeffler, E. (2013). We're All in This Together: Harnessing User and Community Co-production of Public Outcomes. In C. Staite (Ed.), *Making Sense of the Future: Do We Need a New Model of Public Services?* Birmingham: INLOGOV
- Bovaird, T., Stoker, G., Jones, T., Loeffler, E., & Pinilla Roncacio, M. (2016). Activating collective co-production of public services: influencing citizens to participate in complex governance mechanisms in the UK. *International Review of Administrative Sciences*, 82(1), 47-68.
- Brandsen, T. (2020). Vulnerable citizens: will co-production make a difference?. In Bovaird, T., & Loeffler, E. (Eds.). *The Palgrave handbook of co-production of public services and outcomes* (pp. 527-39). Springer International Publishing.
- Brandsen, T., Steen, T., & Verschuere, B. (2018). Co-creation and co-production in public services: urgent issues in practice and research. In T. Brandsen, T. Steen, & B. Verschuere (Eds.), *Co-production and co-creation: engaging citizens in public services* (pp. 3–8). Routledge
- Brudney, J. F., & England, R. F. (1983). Toward a Definition of the Coproduction Concept. *Public Administration Review*, 43(1), 59–65.
- Dekker, P. (2019). From pillarized active membership to populist active citizenship: The Dutch do democracy. *Voluntas*, 30 (1), 74-85.

Den Haag In Cijfers. (2026a) *Wijkprofiel leefbaarheid en veiligheid 12 Bomen- en Bloemenbuurt* . <https://denhaag.incijfers.nl/mosaic/en-us/wijkprofielen/leefbaarheid-en-veiligheid>

Den Haag In Cijfers. (2026b) *Wijkprofiel leefbaarheid en veiligheid 33 Bouwlust Vrederust*.
<https://denhaag.incijfers.nl/mosaic/en-us/wijkprofielen/leefbaarheid-en-veiligheid>

Den Haag In Cijfers. (2026c) *Wijkprofiel leefbaarheid en veiligheid 33 Bouwlust Vrederust*..
<https://denhaag.incijfers.nl/mosaic/en-us/wijkprofielen/bevolking>

Eijk, C. van, & Cuppen, E. (2022). Coproduceren in een complex belangenspeelveld:: Dilemma's voor de gemeentelijke overheidsprofessional. *Bestuurskunde*, 31(3), 3-15.
<https://doi.org/10.5553/Bk/092733872022031003001>

Eijk, C. van, & Steen, T. (2013). Waarom burgers coproducent willen zijn: een theoretisch model om de motivaties van coproducerende burgers te verklaren, *Bestuurskunde*, 22(4), 72-81.

Gemeente Den Haag. (2020.). *Analyse Wijkverhalen Bouwlust-Vrederust* [Presentatieslides].

Gemeente Den Haag. (2025a, februari 7). *Wijkagenda: voor iedere wijk een plan - Den Haag*. Den Haag. <https://www.denhaag.nl/nl/stadsdelen/wijkagenda-voor-iedere-wijk-een-plan/>

Gemeente Den Haag. (2025b, juni). *Vragenlijst Zeeheldenkwartier: Verslag van de uitkomsten* [Presentatieslides].

Gemeente Den Haag. (2025c). *Handreiking wijkagenda*.

Gemeente Den Haag. (2025d, september 15). *Maken wijkagenda Zeeheldenkwartier - Den Haag*. Den Haag.
<https://www.denhaag.nl/nl/stadsdelen/centrum/wijken/zeeheldenkwartier/maken-wijkagenda-zeeheldenkwartier/>

- Gemeente Den Haag. (2025e, oktober 2). *Wijkagenda's Loosduinen - Den Haag*. Den Haag.
<https://www.denhaag.nl/nl/stadsdelen/loosduinen/wijkagendas-loosduinen/#wijkagenda-houtwijk-kerketuinen-en-zichtenburg>
- Gemeente Den Haag. (2025f). *Zuidwest - Projecten - Den Haag* Projecten - Den Haag.
<https://projecten.denhaag.nl/gebied/ontwikkelingen-den-haag-zuidwest/>
- Halvorsen, K. E. (2003). Assessing the Effects of Public Participation. *Public Administration Review*, (63, 5), 535–543. doi:10.1111/1540–6210.00317
- Jakobsen, M. and Andersen, S. C. (2013). Coproduction and Equity in Public Service Delivery. *Public Administration Review*, (73, 5), 704–713. doi:10.1111/puar. 12094
- Letki, N., & Steen, T. (2021). Social-psychological context moderates incentives to co-produce: evidence from a large-scale survey experiment on park upkeep in an urban setting. *Public Administration Review*, 81(5), 935-950.
- Loeffler, E. (2021). *Co-production of public services and outcomes*. Springer Nature.
<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=2641581>
- Loeffler, E., & Bovaird, A. G. (2020). *The Palgrave handbook of co-production of public services and outcomes* (E. Loeffler & T. Bovaird, Eds.; 1st Edition 2021). Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-53705-0>
- Loeffler & Bovaird (2016) User and Community Co-Production of Public Services: What Does the Evidence Tell Us?, *International Journal of Public Administration*, 39:13, 1006-1019, DOI: 10.1080/01900692.2016.1250559
- Meer, F. van der (2021). Openbaar bestuur en het ambtelijk apparaat. De gevolgen van een voorwaardenscheppende staat voor de publieke dienst in een multi-level governance systeem. CAOP. Meijer, A. (2012). Co-Production in an information age. *Voluntas*, 23(4), 1156–1172.

- Michels, A. (2011). Innovations in Democratic Governance: How Does Citizen Participation Contribute to a Better Democracy? *International Review of Administrative Sciences*, (77, 2), 275–293. doi:10.1177/0020852311399851
- Moynihan, D. P., & Thomas, J. C. (2013). Citizen, customer, partner: rethinking the place of the public in public management. *Public Administration Review*, 73(6), 786-796.
- Nielsen, T. C. (2021). How to Work More Inclusively with ‘The People It’s About’ to Foster More Inclusive Outcomes: A Behavioural Insight and Behavioural Design Perspective on Co-production. In E. Loeffler & T. Bovaird (Eds.), *The Palgrave Handbook of Co-Production of Public Services and Outcomes* (pp. 95–113). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53705-0_5
- NPZW. (2025, 11 september). *Home - NPZW*. <https://npzw.nl/>
- Parks RB, Baker PC, Kiser L, Oakerson R, Ostrom E, Ostrom V, Percy SL, Vandivort MB, Whitaker GP and Wilson R (1981) Consumers as co-producers of public services: Some institutional and economic considerations. *Policy Studies Journal* 9(7): 1001–1011.
- Pestoff, V. (2012). Co-production and third sector social services in Europe: some concepts and evidence. *Voluntas*, 23(4), 1102-1118.
- Thijssen, P., & van Dooren, W. (2016). Who you are/where you live: do neighbourhood characteristics explain co-production?. *International Review of Administrative Sciences*, 82(1), 88-109.
- VanLeene, D. (2019). (Vulner)ability. Engaging with citizens in community development. Universiteit Gent.
- Verschuere, B., Vanleene, D., Steen, T., Brandsen, T. (2018). Democratic co-production: Concepts and determinants. In: T. Brandsen, T. Steen, B. Verschuere (Eds.), *Co-production and co-creation: Engaging citizens in public services* (243–251). London: Routledge.

Voorberg, W. H., Bekkers, V. J. J. M., & Tummers, L. G. (2015). A Systematic Review of Co-creation and Co-production: Embarking on the Social Innovation Journey. *Public Management Review*, 17(9), 1333–1357.

Wrr. (2006). *Vertrouwen in de buurt*. <https://doi.org/10.5117/9789053567357>.

Bijlage 1 Lijst met geïnterviewden.

Interview 1: Dorine Neefkins, Projectleider wijkagenda Bloemenbuurt.

Interview 2: Monique Hoogma, Projectleider wijkagenda Zeelheldenkwartier.

Interview 3: Rick Baron, Medeoprichter bewonersorganisatie Bouwlust/Vrederust.

Interview 4 Kirsten de Winter, Medeoprichter bewonersorganisatie Bouwlust/Vrederust.

Interview 5: Heleen Joziase, Diaconaal opbouwwerker Bouwlust/Vrederust

Interview 6: Nils van Teijlingen, Projectleider wijkagenda Bouwlust Vrederust.

Interview 7: Jan Vonk, Voorzitter wijkberaad de Hyacint Bloemenbuurt.

Bijlage 2 Vragenlijst interviews.

Vragenlijst ambtenaren

Intro

Bedankt voor het meewerken aan dit interview. Ik zal mijzelf even voorstellen. Ik ben Jesse Burggraaf en schrijf ik een masterscriptie over representatie binnen wijkagenda's in Den Haag voor de opleiding Management van de publieke sector. Vindt u het erg als ik dit gesprek opneem. De data zal alleen worden gebruikt voor het schrijven van mijn scriptie en alleen binnen de universiteit worden gedeeld.

-Wat zijn u werkzaamheden binnen de gemeente Den Haag?

-Hoelang doet u dit al?

-Wat is uw betrokkenheid bij de wijkagenda?

Verdiepend

-Zou u mij mee willen nemen in het proces van het maken van een wijkagenda?

-Hoe ziet u de manier van datacollectie voor zich?

-Zijn er aanpassingen die u zou willen maken?

-Vanuit u functie ziet u wat in deze concepten tijdens het verzamelen van data uit de wijk: bereidheid van de mensen om te delen en bereidheid van de gemeente om te luisteren, en de organisatorische tools om dit te bewerkstelligen?

- Wat zijn de manieren hoe u burgers uit de wijk probeert te bereiken? Werkt dit volgens u?

- Zijn er doelgroepen binnen uw wijk die moeilijk te bereiken zijn? Hoe gaat u daarmee om?

- Hoe zien de informatieavonden eruit? Zijn de burgers goed geïnformeerd over wat u komt doen?

-Zijn de informatieavonden volgens u een goede manier om mensen te bereiken of zou u het liever anders zien?

-Hoe neemt u van alle opgehaalde informatie de keuze om het te filteren naar drie thema's

Afsluitend

-Wat is uw favoriete manier van informatie verhalen uit de wijk?

-Als u een ding mocht veranderen in het proces van het opstellen van de wijkagenda wat zou dat dan zijn?

-Zijn er nog dingen die u nog wil vertellen of niet heeft gezegd?

Vragenlijst anderen.

Intro

Bedankt voor het meewerken aan dit Interview ik zal mijzelf even voorstellen. Ik ben Jesse Burggraaf en schrijf een masterscriptie over representatie binnen wijkagenda's in Den Haag oor de opleiding Management van de publieke sector. Vind u het erg als ik dit gesprek opneem. De data zal alleen worden gebruikt voor het schrijven van mijn scriptie en alleen binnen de universiteit worden gedeeld

- Hoelang woont u al in deze buurt?
- Heeft u ooit gehoord van de wijkagenda Bouwlust/Vrederust

Verdiepend

- Bent u op de hoogte van initiatieven die zich in de wijk afspelen vanuit de gemeente Den Haag. Ja, hoe dan, Nee hoe zou u wel meer geïnformeerd willen raken
- Zou u mee willen werken aan de wijkagenda? Hoe ziet u dit voor zich?
- Wat zijn veranderingen die u in de wijk zou willen zien?
- Doet de gemeente genoeg in de wijk om u op de hoogte te stellen?
- Heeft u wel eens aan een ander project van de gemeente mee gedaan?

Afsluitend

- Zijn er nog dingen die u wilt vertellen aan mij die misschien relevant zijn voor mijn scriptie?